

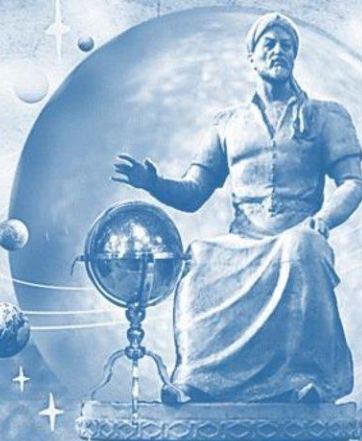

**MIRZO ULUG'BEK – BUYUK MUTAFAKKIR
OLIM VA DAVLAT ARBOBI
XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN**

**МИРЗО УЛУГБЕК – ВЕЛИКИЙ УЧЕНЫЙ-МЫСЛИТЕЛЬ И
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ
МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ**

**MIRZO ULUGBEK – THE GREAT
SCIENTIST-THINKER AND STATESMAN
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

"HECH BIR OTA FARZANDIGA GO'ZAL
TARBIYA VA YAXSHI ODOBDAN ORTIQ
BIR TUHFA IN'OM ETOLMAYDI"

"O'Z ISHIMNI MUNOSIB
AVLODLARIMGA QOLDIRDIM"

Mazkur to‘plamdan “Mirzo Ulug‘bek – buyuk mutafakkir olim va davlat arbobi” mavzusidagi xalqaro ilmiy-ar y anjumandagi (2024-yil 14-15 may) maqolalar o‘rin olgan. Maqolada keltirilgan ma’lumotlar va mulohazalar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

Тахрир хайъати

Muminov A.G.
Xoliqulov A.B.
Musayev N.U.
Ishanxodjayeva Z.R.
Yunusova X.E.
Kobzeva O.P.
Jo‘rayeva S.N.
Siddikov R.B.
Ernazarov Sh.E.
Narbekov A.V.
Xudoyqulov U.K.
Xidirov A.M.
To‘xtabekov K.A.
Baltabayeva M.M.
Kandaxarov A.X.
Akramova F.A.
Alinazarova D.V.
Usarov U.A.
Tog‘ayev J.E.
Egamberdiyeva G.A.
Shakirov I.R.
Qosimov M.R.
Abdullayev A.X.
Raxmonova M.SH.
Kamolova M.F.
Egamberdiyev A.M.
Ergashev H.Y.
Raishev T.T.

Редакционная коллегия

Муминов А.Г.
Холикулов А.Б.
Мусаев Н.У.
Ишанходжаева З.Р.
Юнусова Х.Э.
Кобзева О.П.
Джураева С.Н.
Сиддиков Р.Б.
Эрназаров Ш.Э.
Нарбеков А.В.
Худойкулов У.К.
Хидиров А.М.
Тухтабеков К.А.
Балтабаева М.М.
Кандахаров А.Х.
Акрамова Ф.А.
Алиназарова Д.В.
Усаров У.А.
Тогаев Ж.Э.
Эгамбердиева Г.А.
Шакиров И.Р.
Косимов М.Р.
Абдуллаев А.Х.
Рахмонова М.Ш.
Камолова М.Ф.
Эгамбердиев А.М.
Эргашев Х.Ю.
Раишев Т.Т.

Editorial board

Muminov A.G.
Kholikulov A.B.
Musaev N.U.
Ishankhodzhaeva Z.R.
Yunusova Kh.E.
Kobzeva O.P.
Juraeva S.N.
Siddikov R.B.
Ernazarov Sh.E.
Narbekov A.V.
Xudoykulov U.K.
Xidirov A.M.
Tukhtabekov K.A.
Baltabayeva M.M.
Kandakharov A.Kh.
Akramova F.A.
Alinazarova D.V.
Usarov U.A.
Togaev J.E.
Egamberdieva G.A.
Shakirov I.R.
Kosimov M.R.
Abdullaev A.X.
Rakhmonova M.SH.
Kamolova M.F.
Egamberdiev A.M.
Ergashev H.Y.
Raishev T.T.

Mazkur to‘plamdan “Temuriylar Renessansi va uning jahon madaniyati hamda ilm-fani rivojidadagi o‘rni”, “Mirzo Ulug‘bek – buyuk mutafakkir, alloma va davlat arbobi”, “Mirzo Ulug‘bek ilmiy maktabi va zamonaviy ilm-fan taraqqiyoti”, “Tarixiy–madaniy merosni o‘rganishda axborot texnologiyalari”, “Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb masalalari” yo‘nalishlari bo‘yicha konferensiya ishtirokchilarining maqola va tezislari o‘rin olgan.

4. Brunner, C. (2018). Pattern Recognition and Symbolic Meaning: A Computational Approach to Central Asian Graphic Signs. *Journal of Computational Archaeology*, 5(2), 87-102.
5. Clark, J. (2016). Spatial Analysis of Petroglyph Distribution in Central Asia Using Geographic Information Systems. *Journal of Archaeological Science*, 7(3), 201-215.
6. Eger, M. (2020). Deciphering Ancient Scripts: A Computational Linguistics Approach. *Computational Linguistics Journal*, 25(4), 321-335.
7. Javokhir Kozimjon ugli Komilov. Process Of Forming Latin Script And Its Impact On Graphic Communication Of Internet Language. *Academic Leadership-Online Journal*. 2020 June 25; 5(21):124-130.
8. Komilov J. MONOPOLIZED MARKET KOKAND BRANCH of TASHKENT STATE TECHNICAL UNIVERSITY NAMED ISLAM KARIMOV. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. 2024 Mar 12;17(1):72-5.
9. Komilov Javokhir Kozimjon ugli. "Configuration Changes of Graphic Signs in Virtual Communication". *HOLDERS OF REASON*, vol. 1, no. 3, Dec. 2023, pp. 369-77,
https://sciencepromotion.uz/index.php/HOLDERS_OF_REASON/article/view/935
10. Komilov Javokhir Kozimjon ugli. "The Role of Graphic Language to Increase Seismic Safety of Residential Buildings and Social Objects". *Science Promotion*, vol. 1, no. 1, Jan. 2024, pp. 317-28,
<https://sciencepromotion.uz/index.php/sp/article/view/983>.
11. Liu, Y. (2018). Digital Archives and Database Management in Archaeology: Best Practices and Case Studies. *Archaeological Review*, 9(1), 55-68.
12. Manzo, A. (2019). Enhancing Visibility of Faded Graphic Signs Using Digital Imaging Techniques. *Digital Heritage Journal*, 3(2), 123-136.
13. Ortikov U. AGE-RELATED FACTORS IN THE SUCCESSFUL ATTAINMENT OF ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES (ESP). *Science Promotion*. 2023;1(1):297-301.
14. Robinson, P. (2017). Digital Imaging Techniques for Archaeological Artifacts: A Review of Recent Advances. *Journal of Digital Archaeology*, 6(4), 287-301.
15. Sharipova N.A. XX ASRNING 40-80 YILLARIDA FARG 'ONA VODIYSI O 'QITUVCHILARINING JISMONIY HORDIQ CHIQRISH IMKONIYATLARI //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 16. – C. 131-136.
16. Smith, K. (2020). Building Digital Libraries for Central Asian Studies: Challenges and Opportunities. *Digital Scholarship in the Humanities*, 14(3), 189-204.

17. Ҳакимов А.. Цивилизация тушунчаси ва унинг гносеологик моҳияти. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук.2023 й188-192 б.

ТАРИХ ДАРСЛАРИДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ

Илмуродова Ф.Ш.

Чирчиқ давлат педагогика университети

Олий педагогик таълимдаги барча замонавий ислохотларнинг асосий ҳаракатлантирувчи кучи ўқитувчининг интеллектуал ва маънавий-ахлоқий ривожланиш даражасига, унинг бугунги тез ўзгариб бораётган ва мураккаблашиб бораётган дунёда ҳаёт учун зарур бўлган психологик, педагогик, ўқув, услубий ва фан тайёргарлигига бўлган талабларнинг ХХІ аср ўқитувчиларининг касбий тайёргарлигига янги талабларни белгиловчи компетесиялардан иборат. Бизнинг ҳаётимизда ягона ахборот макони ривожланмоқда. Турли фанларни ўқитишда компютер технологияларидан кенг фойдаланишни талаб қилади. Бугунги кунда тарих дарсларида: юқори профессионаллик, янги билимлардан фойдаланиш самарадорлигини талаб қилмоқда. Таълим тизимини ривожлантиришда таълимни ахборотлаштиришга муҳим ўрин эгаллайди. Таълим тизимини ахборотлаштириш, таълим муассасаларининг ахборот-техник базасини шакллантириш учун шарт-шароитлар яратиш, Интернетга уланган таълим муассасалари сонининг кўпайиши, ўқитувчиларнинг ахборот компетенцияларини такомиллаштириш, ахборот технологияларига асосланган замонавий ўқитиш усуллари ривожлантириш асосий вазифалар ҳисобланади. Ахборотни излаш, уни қайта ишлаш, сақлаш бугунги кунда ўқитувчи ва талаба томонидан АКТ ёрдамида амалга оширилмоқда. Рақамли технологиядан фойдаланиш мавзуси ҳозир долзарбдир. Бу мавзу олимларни ҳам, турли фан ўқитувчиларини ҳам ташвишга солаётгани аниқ. Ўқитувчилар ўз фикрлари, муаммолари ва илғор тажрибалари билан ўртоқлашадилар.

Захарова И. Г. "Таълимда ахборот технологиялари" китобида ахборот технологияларидан фойдаланишнинг аҳамияти ва зарурлигини таъкидлайди. О. А. Козлов, Д. С. Матрос, Е. С. Полат, И. Г. Семакин ва бошқалар ўқитувчининг ахборот маданиятини шакллантириш бўйича Г. А. Кручинина, Н. М. Макарова, Е. А. Ракитина, Н. Д. Угринович ва бошқалар мактаб ўқувчиларининг ижодий фаолиятида телекоммуникациялардан фойдаланиш бўйича Г. А. Андрианова, М. М. Ниматулаев, А. В. Хутторской, Е. В. Якушина

ахборот технологиялари ёрдамида уларнинг когнитив фаолиятини фаоллаштириш масалаларига тўхталиб ўтган.

Бугунги кунда тарих ўқитувчиси сифатида компьютер технологияларидан фойдаланиш айниқса муҳимдир. Компютер технологиялари орқали ахборот ва иллюстратив материалларни тақдим этиш, унга маълумотни қайта ишлашни ўргатиш ва ўқув фаолияти натижаларини тақдим этиш мумкин. Ҳозирда Актдан фойдаланишни дидактик қўллаб-қувватлаш етишмаяпти. Замонавий дунёда таълим бир қатор жиддий ислохотларни бошдан кечирмоқда. Ахборотлаштириш - бу жамият ҳаётидаги янги тенденция инсоннинг барча муҳим соҳаларида билимларни ишончли қўллаш тушунилади.

Тарих дарсларида ахборотлаштиришдан фойдаланишнинг ижобий томонлари

-бу юқори даражадаги мотивация, ўрганиш интенсивлиги; индивидуаллаштириш; баҳолашнинг объективлиги; даражасини мустаҳкамлаш мавзу бўйича ишда мустақилликдир.

Ўқитиш жараёнида ахборот технологияларини ўрганишда бир қатор вазифалар мавжуд:

-ахборотнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши тарихини ўрганиш, технология

ахборотни жорий этиш ва ривожлантириш тарихини ўрганиш, таълим жараёнидаги технологиялар; ахборот турлари ва таснифи билан танишиш

технологиялар; ахборот технологияларидан фойдаланиш хусусиятларини ўрганиш учун тарихни ўқитиш жараёни; фойдаланиш бўйича ҳуқуқий ҳужжатлар билан танишиш.

Компютерлаштириш ҳаётимизнинг барча жабҳаларини камраб олди. Таълимни модернизация қилиш йўлида янги вазифалар қўйилади. Ушбу муаммоларни ҳал қилиш учун ўқитувчи турли усуллар, техникалар, педтехнологиялардан фойдаланади. Талабаларнинг билим фаоллигини ошириш учун АКТ технологияларидан фойдаланиш замонавий таълимнинг устувор йўналиши ҳисобланади. Миллионлаб одамлар учун компютер кундалик ҳаётга айланди, мактабда, ишда ва дам олишда ажралмас ёрдамчига айланди. У одамни мунтазам ишдан қутқарди, керакли ва ўз вақтида маълумотларни қидириш ва олишни, одамлар ўртасидаги алоқани соддалаштирди, қарор қабул қилишни тезлаштирди. Тарих ўқитувчиси энди ўзи ва шогирдлари учун янги ахборот майдонларини кашф этмоқда. У ўзининг ахборот имкониятлари ва услубий афзалликларига мувофиқ дарс ўтиш имкониятига эга. Бугунги куннинг асосий муаммоси-ўқитувчининг ахборот билан ишлаши, уни дарс учун танлаш тузиш муаммоси Ф. Р. Коровкин қуйидаги тамойилни илгари сурди: "Мактаб тарихи дарсларида фактларни

танлаш фактларни ажралмас тарихий жараёнларга боғлаш ўқувчилар ёшига мос келадиган қилиб тушунишга имкон берадиган частота фактларининг" панжарасини яратиши керак"[1,51].

Н. Г. Даири фактлар иерархияси ва уларни танлаш тамойиллари ғоясини илгари сурди, улар орасида: мақсадга мувофиқлик (нимага эришиш керак), иқтисод (энг таъсирли ва ишонарли маълумотларни тақдим этиш), ўқувчиларнинг мустақил ишини таъминлаш лозимлиги баён этди[2,50]. Г. М. Донской назарий материални тарих курсларини ўрганиш учун асос деб ҳисоблаган, шунинг учун фактларни танлаш бутун жамият ва унинг алоҳида томонлари ривожланишининг қонуниятлари ва асосий тенденцияларини аниқлаш вазифасини белгиди.

И. Я. Лернер тарихнинг энг муҳим жиҳатлари бўйича билимларни тузишни ва уларнинг муҳим алоқаларини аниқлашни таклиф қилди[3,58]. П. В. Гора ўқув тарихий материалларини таркибий ва функционал таҳлил қилиш назариясини яратди. У ўқув материалидаги учта тузилмани - асосий фактларни, асосий бўлмаган фактларни ва назарияни ажратиб кўрсатишни таклиф қилди ва уларни танлаш мезонларини яратди. Унинг назариясига кўра, асосий фактлар нафақат мавзу мазмунини, балки энг асосий нарсани ҳам етказиши керак - тарихнинг ёрқин унутилмас расмларини қайта яратиш, турли хил тасвирларни яратиш назарияни ўз ичига олиш керак[4,8].

Актни жорий этишда назарий ва амалий билимларнинг бирлиги улардан фойдаланишнинг асослилигини таъминлайди, бу эса ўқитиш жараёнларини такомиллаштиришга ёрдам беради"[5,21]. Олимлар ва амалиёт томонидан олиб борилган тадқиқотлар шуни кўрсатдики, агар кўрсалар 5%, 10%, 20%, муҳокама қилсалар 50%, амалда қўлласалар 75%, ўзлари ўргатсалар 90%, шунинг учун дарсни шундай қуриш керакки, фаол шакллар ёрдамида билим олинса 90 фоизлик натижага эришилади[6,12].

Бугунги кунда компьютер технологияларини ўқув фаолиятида қўллаш соҳалари жуда кенг:

- компьютер ва ахборот технологияларини мажбурий ўрганиш;
- барча фанлар бўйича ўқув дастурларидан фойдаланиш;
- компьютер синовлари ва билимларни бошқариш;
- каталоглардан фойдаланиш ва Internet орқали жамоат кутубхоналарида китобларга буюртма бериш;

талабаларнинг маъруза ва тезислар тайёрлаш учун интернетда чоп этилган материаллардан фойдаланиши; электрон энциклопедиялардан фойдаланиш ва ҳоказо[7,53]. Таълим фаолиятида Актдан фойдаланиш ҳам катта аҳамиятга эга[8,10]. Бугунги кунда талабаларнинг илмий-тадқиқот ишлари кўпинча компьютер тақдим этадиган имкониятларга таянади.

Компютерда ишлаш манба тўплаш, талабалар томонидан ўрганилган мавзунини интернетда ўрганиш билан бошланади. Актдан фойдаланиш билан ишлаш жуда қизиқарли, у ўзининг янгилиги, қулайлиги, кўлами билан қамраб олади ва шунчаки ёш тадқиқотчиларга завқ бағишлайди. Шунинг эса тутиш керакки, компютер ўқитувчининг "ўрнини босувчи" эмас, компютер ва интернет, бошқа ахборот технологиялари сингари, ўз-ўзидан мақсад эмас, балки воситадир. Агар биз ушбу фикрдан келиб чиқсак, уни ишлатиш имкониятлари чексиз бўлади [9, 6]. Ахборот технологиялари ёрдамида нафақат мавзу бўйича қидирув ишларини, балки текшириш ва ўқув машқларини ҳам ташкил этиш мумкин.

Ҳозирги вақтда тарих ўқитувчиси ўзининг тарихий тестларини яратишда ва тарихий маълумотлар компютер версиясида жойлаштирилган ўз веб-сайтларини яратишда компютер техник ёрдамига муҳтож. Тарих ўқитувчиси тегишли малака ошириш курсларида компютер дизайни кўникмалари ва техникасини ўзлаштириши керак. Рақамли таълим ресурсларидан фойдаланиш, биринчи навбатда, интерактивликдан фойдаланиш орқали ўқув материалларининг самарадорлигини оширади. Ушбу техник воситалардан фойдаланиш асосан фан ичидаги вазифаларни, балки умумий таълим вазифаларини ҳам ҳал қилади. Тарих дарсларида компютер дарслигидан фойдаланиш ўқувчиларга мураккаб таъсир туфайли кенг материални ўзлаштиришни осонлаштиради: ўрганилаётган мавзу бўйича маърузачининг матни тингланади, талабалар кўшимча ҳужжатларга мурожаат қилишади, маърузачининг матни фотосуратлар, ҳужжатлар, чизмалар билан тасвирланган, плакатлар, видеоклиплар намойиш этилади. Компютер талабалар билан мулоқот қилиш, ўқувчиларнинг дарс мавзусини ўзлаштиришини автоматлаштирилган назорат қилиш имкониятини беради.

Юқорида айтилганларнинг барчаси ўқитувчига ўқув жараёнини таъминлаш ва кўплаб вазифаларни самарали ҳал қилишда етарли ҳажм беради. Рақамли таълим ресурсларидан фойдаланиш, биринчи навбатда, интерактивликдан фойдаланиш орқали ўқув материалларининг самарадорлигини оширади. Ушбу техник воситалардан фойдаланиш асосан фан ичидаги вазифаларни, балки умумий таълим вазифаларини ҳам ҳал қилади.

Адабиётлар:

1. Методика обучения истории в средней школе/Под ред. Ф.П. Коровкина. – М., 1978. - 4.1. – С. 51.
2. Дайри Н.Г. Основное усвоить на уроке. - М., 1987. – С. 50.
3. Донской Г.М. Принципы отбора и описания фактов в учебниках истории //Проблемы школьного учеюника. - М., 1977. - С. 8.